

Motion till riksdagen 2012/13:Ub2

av Jabar Amin m.fl. (MP)
med anledning av skr. 2011/12:170

Riksrevisionens rapport om att styra självständiga lärosäten

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett nytt resurstilldelningssystem för den högre utbildningen vid landets högskolor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behov av ökad forskningsanknytning i den högre utbildningen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om system för fördelning av forskningsresurser för en väl fungerande forskning och forskningsmiljöer på objektiva grunder.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ta fram ett nytt kvalitetsmätningssystem för den högre utbildningen i Sverige.

Motivering

Regeringens och utbildningsministerns konsekventa politiska linje sedan år 2007 har gått under mottot dimridåer för alla. Vad som kallats ökad självständighet för landets lärosäten har ändå ökat den politiska styrningen. Detta trots att det under samma tid tagits fram otaliga utredningsförslag på konkreta åtgärder som i reell mening skulle öka lärosätenas självbestämmande och som på olika sätt skulle kunna leda till högre kvalitet i den högre utbildningen, på olika sätt. Förslag har således tagits fram inom ramen för Resursutredningen i betänkandet Resurser för kvalitet (SOU 2007:81), den s.k. Autonomiutredningen i betänkandet Självständiga lärosäten (SOU 2008:104), genom Befattningsutredningen i betänkandet Karriär för kvalitet (SOU 2007:98). I rapporten Högskoleverkets system för kvalitetsutvärdering 2011–2014 (2010:22 R) har Högskoleverket tagit fram ett förslag för hur kvalitet i högre utbildning

Fel! Okänt namn på

skulle kunna mätas och följas upp. Även många andra förslag finns. Riksrevisionen har i ett flertal rapporter granskat den högre utbildningen och forskningen i Sverige och har där lämnat förslag till regeringen på omfattande åtgärder att vidta.

Det har bl.a. handlat om följande frågor: Använder lärosätena resurserna effektivt? Effektivitet och produktivitet för universitet och högskolor (RiR 2011:2), Användningen av basanslaget för forskning och forskarutbildning (RiR 2011:21), Oförbrukade forskningsbidrag vid universitet och högskolor (RiR 2011:3), Klassificering av kurser vid universitet och högskolor – regeringens styrning och Högskoleverkets uppföljning (RiR 2010:4) och Hög kvalitet i högre utbildning? (RiR 2008:19). Ett omfattande arbete har bedrivits av lärosätena själva och genom samarbetsorganet Sveriges universitets- och högskoleförbund (Suhf), som bl.a. tagit fram rapporten Slutrapport från Suhf:s expertgrupp för kvalitetsfrågor 2010–2011. Arbetstagarorganisationen Sveriges universitets- och högskolelärarförbund har bl.a. tagit fram rapporterna Fortsatt utbyggnad – fortsatt urholkning (2012), Forskningens villkor/SULF:s forskningspolitiska program (2011) och Utbildningskvalitet och forskande lärare – hur ser sambandet ut (2008).

Vi hävdar att kunskapsunderlaget om hur situationen ser ut när det gäller kvalitet och innehåll såväl i den grundläggande som i den avancerade utbildningen inom den högre utbildningen är omfattande, liksom att det finns fakta och kunskapsbaserade förslag på åtgärder att vidta, för den politiker som så önskar. Detsamma gäller forskarutbildningen och forskningen. När väl förslag kommer från regeringen är de antingen 1) i strid med vad utredningar föreslagit eller lärosätena själva anfört att de önskar, 2) förslag som inte baseras på vetenskap och någon som helst beprövad erfarenhet eller 3) helt i strid med vad arbetstagarorganisationer och företrädare för studenter och forskare själva önskar. De enda reformer där vi kan se att det faktiskt funnits visst stöd för genomförandet är avskaffandet av det s.k. kårobligatoriet, avskaffandet av vissa krav i högskolelag och högskoleförordning om innehåll i utbildnings- och kursplaner eller förenklingar av val till vissa elektorsförsamlingar m.m. När det europeiska kvalitetssamarbetsorganet Enq utesluter Högskoleverket, när tre olika förändringar sker för hur lärosätenas styrelser ska utses och när det allennärådande mantrat lyder att Sverige behöver fler Nobelpris, då anser vi att en ny högskole- och forskningspolitik behövs. För att inte tala om hur anställningstryggheten för undervisande personal och forskare försämrats genom nya förändringar i högskoleförordningen i strid med befattningsutredningens förslag.

Riksrevisionens rapport utgör ett gott underlag för ställningstaganden om några av de principiella vägval vi anser behöver ske för att höja kvaliteten och förbättra styrningen av lärosätena i Sverige. Åtgärder som – till skillnad från regeringens – är förankrade bland såväl lärosätena som studenterna och arbetstagarorganisationerna. Förslag baserade på en reell kunskap om hur situationen är i landets lärosäten. Vi återkommer i en separat motion med en mer utförlig beskrivning av hur forskningspolitiken bör utvecklas. I vår budgetmotion redovisar vi även under utgiftsområdet 16 förslag på åtgärder för höjd kvalitet, bl.a. en undervisningsgaranti för studenter.

Nytt resursfördelningssystem

Resursfördelningen till högre utbildning ska stimulera hög akademisk kvalitet, inte hög genomströmning av studenter. Miljöpartiet föreslår därför att resurstilldelningen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå består av en grundersättning per helårsstudent, samt tre olika tilläggsersättningar som är beroende av bl.a. undervisningsmetod, men inte av vilket ämne kursen tillhör. Detta baseras på Resursutredningens förslag i betänkandet Resurser för kvalitet (SOU 2007:81). Miljöpartiet föreslår därmed att dagens system med ersättning per helårsstudent och helårsprestation upphör. Vi har också i vår budgetmotion avvisat regeringens omfördelningar av medel genom indragna bidrag för inaktiva studenter, vilket i praktiken innebär ett fördelningssystem med endast helårsprestationer. Det skapar oro och försvårar planeringen och därmed utbildningskvaliteten i den högre utbildningen. Genom Miljöpartiets förslag ges lärosätena mer frihet att fördela sina resurser, vilket ökar det akademiska oberoendet.

Vad som här anförts om ett nytt resurstilldelningssystem för utbildningen på grundläggande och avancerad nivå bör ges regeringen till känna.

Mer forskningsanknytning i grundutbildningen

Ska vi långsiktigt stärka svensk forskning behöver vi stärka grundutbildningen i den svenska grundutbildningen på högskola och universitet. För det ändamålet avsätter vi resurser i vårt budgetförslag. Systemet för granskning och utvärdering av kvalitet i utbildningar måste också i högre grad styras om till att omfatta hur forskningsbaserad och anknuten utbildningen är, vilka resurser undervisande lärare har för kompetensutveckling och egen forskning och vilka förutsättningar forskare har att delta i undervisningen. Den tid forskare lägger ned på att ansöka om forskningsanslag, adjunkter och lektorer lägger ned på administration (exempelvis ta fram underlag för inrapportering av HÅS:ar och HÅP:ar) behöver drastiskt minska.

En strategi för detta måste tas fram under regeringens ledning tillsammans med lärosätena och berörda arbetstagarorganisationer. Då skapas förutsättningar för en reellt höjd kvalitet i utbildningen. Vad som här anförts om mer forskningsanknytning i den högre utbildningen bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fungerande forskning och forskningsmiljöer i hela landet

En grundläggande förutsättning för en fri och oberoende forskning inom fria och oberoende lärosäten, är en trygg och från särintressen oberoende forskningsfinansiering. På lärosätessnivå utgörs denna i allra högsta grad av de s.k. fakultetsmedlen, vilkas storlek per lärosäte inte baseras på objektiva mätbara variabler utan är mer beroende av rådande budgetläge när antingen veten-

Fel! Okänt namn på

skapsområden beviljats för lärosätet, eller beroende på politiskt godtycke i övrigt. Det finns en mindre del av finansieringen som baseras på kvalitetsvariabler, huvudsakligen uttryckt i publikationer i vetenskapliga tidskrifter. Detta är ett system som genomförts trots omfattande kritik från lärosäten och bl.a. Vetenskapsrådet och andra berörda. Några objektiva variabler för att beräkna fördelning och tilldelning av fakultetsmedel finns inte.

En allt högre andel av finansieringen består av s.k. externa anslag, som söks i konkurrensen. Konkurrensen är av godo då den i sig är kvalitetssäkrande och leder till utveckling men den leder också till att kvalificerade forskare lägger ned en mycket stor del av sin arbetstid till att ansöka om dessa medel. Av Riksrevisionens rapport framgår således att detta tudelade system medfört effektivitetsproblem. Forskningsvolymen har inte ökat i takt med att resurser tillförts, varför de oförbrukade medlen ökat. En orsak till detta uppges vara regeringens ensidiga fokusering på koncentration av resurser till vissa lärosäten, i kombination med att forskare inte har möjlighet eller önskan att expandera forskningen i samma takt som resurser beviljas.

Miljöpartiet vill se ett forskningsfinansieringssystem som främjar såväl en fri och oberoende forskning som samhällelig utveckling. Att forskning är och ska vara en positiv kraft för svensk och global kunskapsutveckling och de stora samhällsutmaningar vi befinner oss i med klimatförändringar, urbanisering, energiomställning och allt större informationsmängder i samhället. Forskning kan användas för att stödja samhällets utveckling i en mer ekologisk, ekonomisk och social omställning. För att så ska ske krävs att forskningsfinansieringen baseras på objektiva, tydliga och förutsebara kriterier. Så är inte fallet i dag.

Vad som här ovan anförts visar enligt vår mening att systemet för fördelning av forskningsresurser till lärosätena behöver ses över. I det arbetet behöver förslag tas fram som minskar forskarnas administrativa börda och ökar transparensen och förståelsen för hur resurser fördelas mellan lärosäten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ett nytt system för att mäta kvalitet i den högre utbildningen behövs

Regeringen har på eget bevåg tagit fram ett nytt system för att mäta kvalitet i den högre utbildningen och helt stympat det kvalitetssystem för den högre utbildningen (med starkt fokus på resultat och helt Bolognaanpassat) som Högskoleverket presenterade i ett regeringsuppdrag 2009. När ärendet behandlades i riksdagen motsatte vi oss detta. Mot lärosätenas, studenternas och HSV:s uttryckliga vilja, skapades på Utbildningsdepartementet ett lekmanförslag som nu gör Sverige till åtlöje ute i Europa och som orsakat Enqa, det europeiska samarbetsorganet för kvalitetsorganisationer, att fatta beslut om att HSV inte längre är fullvärdig medlem då myndigheten inte uppfyller de ministeröverenskomna kriterier som gällt sedan 2005, att lärosäten tar fram självvärderingar utan att veta vad de används för, att stora delar av utbildningssystemet inte kan granskas över huvud taget då de saknar uppsatser att

Fel! Okänt namn på

granska, att ingen kan avgöra vad granskningarna mäter. Vidare att lärosätenas betygsskalor nu måste anpassas till HSV:s egen betygsskala för att undvika underkännande av arbeten som har tillfredsställande kvalitet eftersom HSV:s skala inte inkluderar detta steg, utan endast undermålig samt hög eller mycket hög kvalitet och att erkänt mycket bra utbildningar redan har underkänts med denna lotteriartade metod.

Kort sagt är detta politiserade system undermåligt och bör ersättas. Det nya systemet bör lämpligen vara det Högskoleverket tidigare tagit fram men som regeringen underkände. Vad som här anförts om avskaffandet av dagens kvalitetsutvärderingssystem och införandet av ett nytt, bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 3 oktober 2012

Jabar Amin (MP)

Agneta Luttröpp (MP)

Peter Rådberg (MP)

Esabelle Dingizian (MP)